

EESTI GRAAFIKA

VÄLJAANDJA EESTI GRAAFIKA-
JA RAAMATUKÖITMISTÖÖSTUSE
ETTEVÕTJATE ÜHING. TALLINN,
PIKK TÄN. 2. BÜROO AVAT.: K. 12—1 P.

VAST. TOIMETAJA V. KENTMANN
TEGEV TOIMETAJA P. TREUMANN
TOIMETUS JA TALITUS TALLINN,
PIKK TÄN. 2. TOIM. KÕNET. K. 12—1 P.

KUULUTUSTE HINNAD: Kaanel 2-värvilised Emk. 6500.—, 1-värvil. Emk. 5000.—. Teksti taga: 1/1 lehekülge Emk. 3000.—, 1/2 lehekülge Emk. 1500.—, 1/4 lehekülge Emk. 750.—. 1/8 lehekülge Emk. 375.—. Kohaotsimised ja pakkumised Emk. 3.— mm.

TELLIMISE HINNAD: Aastas Emk. 300.—, 1/2 aastast Emk. 150.—. Postiga Emk. 30.— aastast kallim. Kaitse-ümbrükuga saates Emk. 30.— ja väljamaale Emk. 60.— a. kallim. Üksikud nr. Emk. 50.— ILMUB IGA KAHE KUU TAGANT.

KUTSETEADUSLISE RAAMATUKOGU UUELE ALUSELE SEADMISEST. *)

E. ROOSIK.

Kellel soov ja tahtmine end oma kutsetäiendada ja edasi harida, ühtlasi ka ajaga sammu pidada, see vajab seekohast vaimuvara, kust neid teadmisi oleks võimalik ammutada. Erikirjanduse ilmumist tuleb seega tervitada ja ostmist toetada. Paljude juures käib aga sarnase kirjanduse omale soetamine üle jõu — raamatud on kallihinnalised. Seal peab ettevõtte appi tulema; peab eestkätt oma kohuseks lugema enda töötajate vaimlist tasapinda tõsta. Ja seda saavutatakse nimelt raamatukogu läbi, mis just siis oma õiget otstarvet täidab, kui ta kogu ettevõtte personaalile kättesaadavaks on tehtud. Lastakse personaali kogutud teadustele ligi, siis muutub raamatukogu hariduse laialaotajaks, seega ühtlasi ärile tulu tuues. Sest mida enam tööoskajaid leidub, seda suurem kasu on sellest ettevõttele.

Raamatukogu, kui ta õieti oma otstarvet täitma peab, vajab kõige pealt selle korraspidamiseks kõige olemasoleva kirjavara sissekandmist nimestikku. Kirjavara jaguneb peajasjalikult kahte suure osasse:

puht erikirjandus, mis end kergesti pealkirja järele teatud järku liigitada laseb ja

kogutööd — ajakirjad, kuukirjad, aasta-raamatud, mis erilist tähelepanu ja hoopis uutele alustele rajatud korraldust nõuavad, kui see seni sündinud on.

Vist ei ole see kellestki tähelepanemata jäänud, kui ükskõikselt enamasti ajakirjadega ümber käiakse. Nende kasulikkust ei hinnata küllalt vääriliselt ega osata neist luua ajakohast lähtekohta, kust võimalik igasuguseid teadmisi omada. Selle tõttu lastakse neid ka igal pool otstarbeta vedeleda, ära tolmuda ja ei mõeldagi selle peale, et just neist endale väga haruldase ja kasuliku, sealjuures oma omaduse poolest mitmekülgse, alatasa käepärase ja teenistusvalmis seisva kutseteaduslise käsiraamatu luua võib. Et seda teostada, ei aita sellest, kui ilmuvaid ajakirjade numbrid kokku kogutakse ja oodatakse aasta lõpuni, millal aastakäigu sisukord ilmunud, et neid siis sisse võtta. Mis kasu on sarnasest sisukorrast sel puhul, kui näiteks huvitatud ollakse ainult ühe teatava aine käsitlusest, mille kohta on siin-seal aastate jooksul palju kirjutusi ilmunud. Siin tuleb paratamatult küll hulga aastakäikude sisukordi enne läbi lehitseda, kuni tarvisminev leitakse. Hoopis ajakohasem on aga, kui ajakirja iga vihu üksikud artiklid kui ka tehnilised märkused ta ilmumise järele kohe üksikutele kaartidele sisukohaselt ära jaotatakse. Nõnda koondatakse aastate jooksul ajakirjades ilmunud iga aine üle kirjeldused, iseäralist suurt vaeva nägemata, kokku,

*) Umbes samasisuline kirjatükk ilmus Wilh. Lange poolt „Typogr. Jahrbücher“ juunikuu (nr. 5—1924) numbris. Kuna minul see artikkel juba varem teoksil oli, mille üle, muuseas, s. a. maikuus amv. P. T-ga kõnlesin, siis toon selle märkuse siinkohal eksiarvamiste ärahoidmiseks,
E. R.

mille väärtus võrratu. Nimelt sisaldavad ajakirjade üksikud artiklid küllalt kõrgeväärtuslist materjaali, mis end ära tasub ajakohaselt registreerida ja seega käepäraseks teha. Registreerimine sünnib kartoteek-kaartidele kahekordselt, esmalt sisukorralduskaardile, kusjuures iga kirjatükk lööksõna järele omaette kaardile üles tähendatakse (vaata näide 1)

kaduda. Üksikud kaardid asetatakse, ühed lööksõnade, teised raamatu pealkirjade järele, tähestiku järjekorda ja hoitakse mõlemad selt-sid üksteisest lahus sellekohastes laegastes alal. Lugemiseks väljaantud raamatute kaardid kõrvaldatakse teiste lugemiskaartide hulgast ja kogutakse kolmandasse omaette laekasse, mille läbi alati näha on, kui palju ja

Lööksõna: <i>Aktsidentstöö</i>		Aine järjekorra number 5				
Artikli pealkiri	Autor	Koguteos	Aasta	Vihk	Lhk.	Köite nr.
<i>Mangelhaft veranlagte Akzidenzen</i>	<i>H. Bathe</i>	„Deutscher Buch- u. Steindruckerei“	1910/11	1	47—48	9
<i>Aus der Praxis des Akzidenzsetzers</i>	—	„Victoria“	1909	8	74	11
<i>Allerhand Unarten im Akzidenz- und Insetzensatz</i>	—	„Allg. Anzeiger für Druckereien“	1909	25	1137	6
<i>Die Lehre vom Akzidenzsatz</i>	<i>Al. Waldow</i>	—	—	—	—	72
<i>Der Akzidenzsatz</i>	<i>Fr. Bauer</i>	Unterrichtsbriefe für Buchdrucker	—	Setzerbrief 13	—	14
<i>Zur Berufseignung des Akzidenzsetzers</i>	—	„Typogr. Jahrb.“	1922	4	200	53
<i>Tulevased aktsidentsladujad</i>	<i>E. Klaas</i>	„Eesti Graafika“	1923	4	63—65	39
<i>Aktsidentsladu</i>	<i>E. Klaas</i>	„Eesti Graafika“	1923	4	69—70	
<i>Ilu aktsidentstöö</i>	<i>J. Veikesaun</i>	„Eesti Graafika“	1923	12	177—180	39
<i>Акцидентныя работы (Когутеосест: «Краткія свѣдѣнія по типографскому дѣлу»)</i>	<i>П. Коломнинъ</i>	—	—	—	465—466	7

Näide 1. Sisukorralduskaart.

ja peale selle ka veel lugemiskaardile (vaata näide 2). Lugemiskaarti ei täideta iga üksiku kirja tükile, vaid ühe ajakirja vihu või kogu köite jaoks. Aga mitte ainult ajakirjasid, vaid ka puht erikirjandust on väga sünnis samuti sisukorralduskaartidele üles märkida (vaata näide 1, sissekanded 4, 10), seda täielikumaks muutub ülevaade iga üksiku aine suhtes. Kuna sisukorralduskaardid ühekülgsed olgu, et neid lehitsedes ei tarvitseks tülikat ümberpöörämist ette võtta, võivad lugemiskaardid kahekülgsed olla. Nende täissaamise puhul täidetakse uus kaart, kusjuures sisukorralduskaarti võib soovi korral järjekorranumbritega varustada, iga aine juures uuesti ühega alates ja minnes järjest edasi. Sel kombel on meil alatasa teada, kui mitu kaarti iga aine üle olemas on ja ühtlasi ka igaühe koht nummeratsiooni abil kindlaks määratud, ega saa neist ükski tähelepanemata vahelt ära

missugused raamatud käigus liiguvad ega tule ka seda juhtumist ette, et silmapilgul mitteolemasoleva köite peale uus soovija ilmub.

On ajakirjade aastakäigud täisarvulisteks saanud, siis asutagu ka viibimata nende köitmisele. Parem veel kui kogu aastakäiku ühte raamatusse ei köideta, vaid mitmesse — on käepärasem. Köitmise alla kuulugu tingimata ajakirjade kuulutuste osakonnad kui ka kaaned. Kui ühe aastakäigu kaaned kõik ühtlase välimusega on ja jooksvat teksti ei sisalda, siis köidetagu ainult esimese vihu 1. ja 2. kaanekülge raamatu algusesse ja viimase vihu 3. ja 4. kaanekülge selle lõpu. Iseasi on muidugi juhtumisel, kui iga kaanesisuguse välimusega ilmub — seal tulevad nad tingimata kõik köitmisele määrata. Kuulutused annavad kõige paremat ülevaadet turu pakkumistest ja ostuallikatest, ning on ühtlasi kaantega ka tolleaegsete võimiste ja

voolude näitlik esildaja, mis mitte väikese tähtsusega olla ei tohiks.

Kõite nr. 39		Hind Mk. 800.—			
Autor:		Tõlk.:			
Raamatu nimi: „Eesti Graafika“ I aastakäik, nr. 1—12					
Eesti Graafikakunsti kuukiri ja Eesti Graafika- ja Raamatu- hõltmistööst. Ettevõtjate Ühingu häälekandja					
Ilmumise aasta 1923					
Lugeja	Raamatu välja- and- mise kuupäev	tagasi- saa- mise kuupäev	Lugeja	Raamatu välja- and- mise kuupäev	tagasi- saa- mise kuupäev
	1924				
Piirimägi	1.2	11.2			
Kuldvere	25.2	3.3			
Puhmas	14.3	31.3			
Õkva	8.4				

Näide 2. Lugemiskaart.

Ettetulevate kuritarvituste vastu, millesse lugemisel raamatud satuvad, leidub mõndagi kaitseabinõu, mida kasuga tarvitada võib. Igasuguste lehtede määrimiste ja väljarebimiste vastu võideldakse seega, et raamatu tekstiküljed tihti, pildiküljed aga kõik, tembeldatakse ja personaalile väljaantud raamat väljaantu nimele registreeritakse (v. näide 2). Selle läbi on võimalik täpselt kindlaks teha korratuid lugejaid ja neid vastutusele võtta. Mitte mõjuta ei ole ka järgmise märgusedelikesse sissekleepimine iga raamatu algusesse, mis ka Harju Maakonna Valitsuse raamatukogus tarvitusel, see aitab mõndagi korralikuks muuta, õpetades ja hoiatades, kuidas raamatuga ümber käima peab. Mida ei ole inetum ja vastikum, kui määrinud ja katkenud raamat.

Raamatu palve lugejale.

1. Palun, ära võta ega puuduta mind märgade või pesemata kätega: minul oleks häbi näidata end määratuna teistele kodanikkudele, kes mind ka lugeda tahavad.
2. Tood sa mind lugemiseks, pane mulle kohe puhas paber ümber. Ära vii mind vihmase või lumise ilma kätte.
3. Ära kirjuta ega kriipselda mu lehtedele: see teeks inetuks mu välimuse ja oleks halvaks tunnistuseks ka sulle enesele.
4. Ära jäta mind väikeste laste kätte.
5. Ära jäta mind lahti, kui mind enam ei loe, ning ära pane mind ka lahtiselt palge poolega lauale.
6. Ära keera mind lugedes kahekorra, sest nii murdub mu selg ja lehed rebenevad lahti. Ära vajuta ka lugemise ajal mind oma küünarnakkidega.
7. Ära keera lehe nurka kahekorra. Kui sa kardad, et lugemise järje ära unustad, pane paberisilil või pildikene mulle vahele.
8. Ära lehitse mind huultel märjakstehtud sõrmedega, et mitte lehti kortsutada.
9. Pea meeles, et ma käin ka paljude teiste kodanikude juures, kui oled mind läbi lugenud. Sellepärast võime mõnel päeval veel teineteist kohata, ja siis pahan-daksid sa, kui näeksid, et olen vana, kulunud, määrinud. Aita mind püsida tervena ja puhtana, siis aitan sind püsida õnnelikuna ja rõõmsana.
10. Pea meeles, et ma olen suur haridus- ja kasvatustempel, et ma tahan kõigile ainult head teha, kõigile elutarkust anda, kõiki kõrgete ja kaunite aadete poole juhtida. Seda võin ma teha, kui minu palvet täidad.

Näide 3. Märgusedel.

Iga raamat köidetagu kohe enne tarvituselevõtmist. Brosheeritud olekus raamatud lagunevad lugemisel, mille tõttu ka lehed kaotsi lähevad. Erandit ses asjas tuleb teha ajakirjadega, neid peab paratamata teatud aeg brosheeritult tarvitama. Paremuseks on kui ajakirju 2—3 numbri viisi sisse köidetakse, siis ei tarvitse nad brosheeritud olekus kauemat aega käest kätte käia.

Osakond: Ornamendid			
Firma	Raamatu nimi	Kui esineb koguteoses, siis leheküljed	Raam. järjek. nr.
H. Berthold	Ornamente und Einfassung in Anwendung	—	12
"	Орнаменты и Ан-репы	—	33
B. Krebs Nachf.	Serpentin-Ornamente	—	40
"	Kirjaproovide koguteos	372—472	5
J. G. Schelter & Giesecke	Rosen u. Perlen Ziermaterial	—	27

Näide 4. Mustriraamatute registreerimiskaart.

Mustiraamatuid ja hinnakirju ei ole samuti sünnis vana iganenud viisi järele lihtsalt kokku kuhjata. Kõige kohasemalt jaotatakse ka nemad oma sisu järele, mille läbi järgmised osakonnad tekivad: kirjad, ladumasinad, materjaalid, ornamendid, paberid, trükimasinad, traatmasinad, tööriistad, värvid jne. Raamatukapis, kus nad alal hoiatagu, olgu nende jaoks omaette riul määratud. Riulile paigutatakse nad läbisegi, kuna aga kaartidel iga osakond omaette registreeritakse, mille tekst ajakirjade ja raamatute omast hoopis erineb. Selle kasu seisab selles, et kõik olemasolev ka üheskohas nimekirjas oleks ja ühtlasi nende üles-

leidmist hõlbustaks. Võib küll ka registreerimiskaartideta läbi saada, sel juhtumisel asetatakse aga raamatud osakondade kaupa riulile, iga osakonda liikuvate vaheseinte läbi teineteisest lahutades, mis võimaldab tarvidust mööda üksikuid ruume vähendada ehk suurendada. Loomulikult peavad sel juhul riulitel soonekesed ette nähtud olema, mis lubaksid kergesti vaheseinte ümberpaigutamist.

Sarnasele alusele üht vanemat raamatukogu tagant järele korraldada on hiiglatöö ja mõndagi ehk kohutab töö rohkus. Aga heal tahtmisel saadakse nii mitmest raskusest üle, mis esiotsa ülepääsmata näisid olevat.

RAAMATUSÕBER MESSIL.

Selle pealkirja all kirjutab Hanno Kompus „Päevalehes“ nr. 169 — 1924 neist muljetest, mida tema messil viibides Eesti raamatust saanud. Kuna need meie trükiteöstuse ringkondadele huvituseta pole, toome H. K. kirjutuse siinkohal ära. Kõigepealt vaatleb ta näitus-messi nimekirja, õieti selle valmistusväärtust ning jõuab rahuloldavale otsusele, kuid lisab juure järgmist: Üht peab aga tähendama, võrreldes meie nimestikku väljamaa omadega, et meie firmad liig vähe tarvitavad inseraatides oma klisheesid. On aga ammututtav tõde, et pilt on siiski mõjusam reklaamiabinõu kui sõna, eeldusel muidugi, et ta trehvav on. Teiseks paistab veel, ja see käib juba trükikodade kohta, et ei hinnata meil küllalt sõreda trüki piltlist mõju üldises trükipinnas. Sõre ladu tekitab mingisuguse ohtruse, külluse rahuliku väärikuse mulje, kuna tihe ladu ikka midagi kärsitut, rühkivat, kokkuhoidlikku, isegi ihnsat meele tuletab. Insaadis pöörab müüja ostja poole: ta võib kohe poolehoiu, kui ta teeb seda ilmameheliikult, tõttamata (sõre kiri), hakkab aga närveerima, kui näib, nagu poleks tal ostja jaoks aega ning seepärast ruttu-ruttu oma pakkumise ära teeb (tihe kiri). Et kataloogi kohta lõpetada, lisan veel kaks ettepanekut: 1) Kas poleks parem trükkida nimestikku ennast teistsugusele paberile kui kuulutusi? Juba erinev paberi struktuur hõlbustaks teksti kätteleidmist ette ja taha paigutatud kuulutuste vahelt. 2) Kas poleks sünnis anda nimestikule ja kuulutuste-osal

oma eri lehekülgede-nummerdused? Ka see hõlbustaks vahetegemist kummagi vahel.

Eesti raamatut, selle üldises kujus arvustades, ütleb ta:

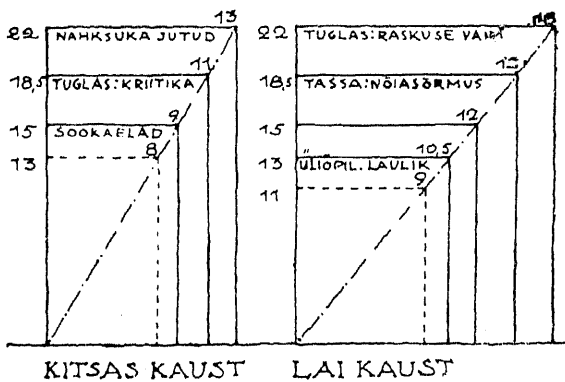
Kindla, väljakujunenud ilmega esinevad Prantsuse ja Inglise raamat; Saksa raamatul üldiselt seda veel ei ole, see-eest on aga juhtivail kirjastustel seal oma stiil. Samale teele näib sattunud või asunud ka Soome raamat: Otava kirjastusel ilmunud raamatuid näiteks pole raske teiste hulgas ära tunda. Eestis oleme alles õige kaootilises olukorras. Lubatagu seepärast raamatusõpra, raamatutarvitajat mõnd mõtet esitada.

Esimese mulje, mille saame raamatust juba eemalt silmates, määrab tema *kaust*. Teine tähtsam mulje, kui raamatu kätte võtame ja teda sirvime, tuleb ta *paksusest* ja *paberist*. Nendega piirdugemgi sel korral.

Oleks juba suur samm, võib olla peasamm astunud, kui jõuaksime ligemal ajal meie raamatu kausta nii või teisiti mingisugust ühtlust ja süsteemi tuua. Minu arust peaks see algama raamatu kõrguste normeerimisega, sel lihtsal põhjusel, et seda nõuavad nii esteetilised kui puhtpraktilised kaalumused. Kui paigutame raamatuid nende hoiukohta — riulitele või raamatukappi, siis asetame ju raamatud püsti ning see pakub ääretult õnnetut pilti, kui raamatuselgade pealmine joon tuleb nii abitult sik-sakiline, nagu ta praeguse Eesti raamatu juures paratamatult saab. Meie raamatu kõrgused on nii mitmekesised, et neid ei saa rühmadessegi jagada.

See on kahtlemata praktiliseltki vaadates ebakoht: igas korralikus raamatukapis on riulid kõrgemale või madalamale seatavad, ümberpaigutuse vahemaa ei saa hästi olla alla 2 sentimeetrit, nii ei tohiks ka raamatud kõrguselt erineda vähem kui 2 sentimeetri võrra; vähemad vahemaad tähendavad lihtsalt ruumi raiskamist, kuna riulite ümberpaigutamisel neid ometigi arvesse võtta ei saa. Nii siis on kõrgus eriti tähtis raamatute asetamisel nende hoiukohta.

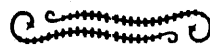
Kõrguse kõrval tuleb normeerida ka raamatu laius, sest kõrguse ja laiuse vahetõrge määrab raamatu proportsiooni ja sellega ta üldmõju silmale. Järgnevalt leidub proportsioonide skeem, mis kokku seatud läbi mõõtes rida keskmist suurust Eestis ilmunud raamatuid, seejuures piirdudes äärmiste proportsioonidega, s. o. sama kõrguse juures silmas pidades kord äärmiselt kitsaid, teist puhku äärmiselt laiu raamatuid. Veel kitsamad või laiemad raamatud liginevad minu maitse seisukohalt juba karrikatuurile. Ent vaadatagu milline mitmekesisus kaustades on võimalik juba nendegi mõõtude juures. Meil aga leiduvad vahepeal veel kõiksugu muud vahekaustad, mis üldse pildi äärmiselt segaseks ja iseloomutuks teevad.

Arvud ses joonistuses tähendavad sentimeetreid. Ei taha kumbagi kausta-proportsiooni erilisel propageerida: kumbki on karakteristlik, kummalgi oma veetlus. Oleks hea, kui meie trükikojad piirduksid esitatud

mõõtudega. Kui pean avaldama oma isiklikku maitset, siis pean tunnistama, et kaldun laiema kausta poole, jällegi esteetiliselt kui praktilistel kaalumistel. Kitsas kaust tundub mulle nigelam, kõhetum, vaheldusvõimetum; kitsamaks kui 9 sm. raamatut hästi teha ei saa, ilma et ta raamatu, mõtlen lugemisraamatu, ilme ei kaotaks. (Täppjoonega märgitud kaustas 8×13 sm.; ma pole ka ühtki eestikeelist raamatut leidnud, tähendasin ta aga üles, kuna ses kaustas on ilmunud Langenscheidti Metoula-Sprachführer'id, taskus kandmiseks.) Laias kaustas on äärmise kitsuse juures (9 sm.) siiski veel võimalik ilukirjandusline teos (9×11 sm.), nagu tõestab selles kaustas väljaantud saksakeelne novellide-seeria (Kunstverlag Anton Schroll und Co. G. m. b. H. Wien). Sama kõrguse juures on lai kaust mahutavam, nii siis ökonoomilisem. Samuti on see kaust praktilisem raamatute kappi asetamisel: teatud sügavus peab raamatukapil stabiilsuse saavutamiseks olema. Kitsas kaust avatleb raamatuid kahelt realt riulile asetama, kuna ühelt realt asetuse palju tühja, kasutamata, seega kasutatud raiskruumi jätab.

Veel pean tähendama, et Eesti raamatud läbistikku liig suures kaustas ilmuvad. Mina isiklikult sümpatiseerin kõige enam kaustaga, mille kõrgus on 18,5 sm., ta tundub mulle kõige käepärasem. Liig suurest kaustast tuleb ka, et Eesti raamat on üldiselt õhuke. Raamatu soliidses mõjuks on aga tarvilik teatud paksus, õhuke raamat tundub sisust hoolimata ikka kuidagi lendlehe või lendkirjana. Ka ei anna õhuke raamat kuidagi väärikalt kõita: lõppude lõpuks seisab su raamatukogu koos mitmesugustest õhukestest lestakestest. Kultiveerides väiksemat kausta hoiaksime paberit kokku, mis paberi kvaliteedile kasuks tuleks. Peab nimelt konstateerima, et Eesti raamat enamikus on trükitud halvale, liig kõvale paberile. Ka liig raskele — seegi on ebakoht. Raamat peaks kerge olema: tuletatagu meele, kuis igatüki meist on maadeldud raske ja suurekaustalise raamatuga, kui haigusest terveks saamisel, näiteks, igavuse peletamiseks on haaranud lugemise järele.

MÕNDA KLISHEEDE PAIGUTAMISEST.

J. VEIKESAUN.

Ladujal on oma töös tegemist rohkem õigenurksete klisheedega, ja vist on see ka põhjuseks, et eksisamme teeb, kui tal tuleb tegemist sarnastega, mis õigenurksed pole. Pole haruldane juhus, kus aktsidentstõõs mõni ümmargune, pikergune ehk kujuline klishee tarvitusele tuleb, olgu tellija soovil ehk ka laduja oma vabal valikul, kui mõni kohane leidub. Sel puhul näeme, et laduja on ladunud teksti just nii laia, kui klishee on. Kui ta oma tööst äratõmbe teeb, siis näeb ta mõnikord isegi, et midagi pole korras, ja viga ongi selles, et ladu on ühelaiune klisheega. See ongi õieti silmapettus ja tuleb sellest, et sarnaste klisheede juures tekstiga ühelaiune ainult üks punkt kummalgi klishee küljel on, muu osa on ladust kitsam. See ühelaiune punkt on aga optiliselt kaduv ja ühelaiust mõju annab üks teatav raadius rõngast. Seda on muidugi võimalik välja mõõta, kuid vaevalt leidub ladujal selleks võimalust, sest klishee, kui ta võrk on, võib selle all kannatada. Ta peaks seda osa klisheest, mille võrra ta ladu laob kitsama mõlemilt poolt, määrama umbkaudu, silma järele. Ja ta ei eksi, kui jätab klishee, mis kõige laiemast kohast viis kvadraati lai, 1 kuni 1½ cicerot mõlemilt poolt ladust laiema, s. t. ladu tuleks teha 4¼ kuni 4½ kv. lai. Tuleks veel seda silmas pidada, et pikerguse klishee juures üleulatavus suurem oleks. kujulisel klisheel võib otsi ülalttoodud pikkuse juures veel enam — kuni 2 ciceroni — üle ladu serva lasta. Kuigi nii suur üleulatavus juba silmaga selgesti näha on, pole sellest viga, sest see annab tööle rohkem mitmekesidust. Tihti tuleb tarvitada sulejoonistuste järele valmistatud klisheesid, mis on ilma piirjooneta ja kindla kujuta. Ka nende juure kuuluv ladu tuleb hoida kitsam; kui palju, see oleneb klishee kujust ja ka joonistusest, sest kui joonistuse raskuspunkt on koondatud keskele ja äärtel ainult kerged, üksikud jooned on, võib ladu klisheest tuntavalt kitsam olla. Vahest tuleb ette klisheesid, mis peajoonistuse poolest küll neljakandilised, kuid millele on joonistatud ilu täienduseks või mõnesuguseks sümboliks veel põiki üle käivad oksakesed, püssid, odad, mõõgad või muud sarnast, millede otsad aga ulatavad mõlemilt poolt üle joonistuse nelinurga. Ka ladu tuleks teha sel puhul kli-

shee nelinurga laiune ja üleulatavad otsad tuleks jätta väljapoole ladu servi.

Hinnakirjade ja õpiraamatute juures tehakse tihti vigu klisheede keskele paigutamises. Tihti joonistatakse mõnda reklameeritavat asja nii, et asi ise, olles joonistusel ühtlasi ka raskuspunktiks, on joonistuse serval, kuna mõni kergem osa temast, olgu see varss, käepide, nõör jne. temast eemale ulatab ja enesest muu osa klisheest moodustab. Lihtsa näitusena võtame tindipoti, millesse sulepea pistetud. Tindipott kujutab raskuspunkti, kuna sulevars eemaleulatava osana esineb. Ühiselt moodustavad nad aga klishee terviku. Kui laduja käsitab sarnast klisheed järeloomõtlemata ja klishee paneb ladu keskpaika, siis leiab ta, kui töö on ära tõmmatud, et pilt on ladu serva pool ja ainult üks vähe silmapais-tev osa temast ulatab ladu keskpaigast üle. Sarnased klisheed peaks paigutama mitte lihtsalt keskele, vaid nii, et raskuspunkt tuleks ladu keskpaika, kui mitte täiesti, siis sinna-poolle kalduvalt. See paigutus enam või vähem keskpaika oleneb joonistuse vähemtähtsast osast; kui see on liig pikk, siis peab raskuspunkt jääma rohkem serva poole, kui lühem, siis võib raskuspunkt tulla päris keskele. Muidugi peab sarnane klishee olema tagapõhjata ja piirava nelinurgata; kui viimased olemas, siis pole ülalttoodud näide mõõdu-andev. Samasugust viga, nagu eelpool näidatud, tehakse geometria ja muudes sarnastes õpiraamatutes pildi-alkkirjade juures. Neis raamatutes toodud kujutused on tihti eemale langevate varjudega ja laduja paigutab allkirja pildi keskpaika, mõõtes teda klishee puualuse järele, jättes tähelepanemata, et joonistus ise servapoole jääb ja allkiri näib äratõmbel temast mööda jooksvat varju poole. Allkiri tuleks paigutada nii, et ta tuleks joonistuse enese kohta, varju arvessevõtmata jättes. Tuleks ka järele mõelda sel puhul, kui mõnes raamatus tuleb klisheesid põigiti sisse panna. Juhtub, et nad on tekstiga ühelaiused ja ühe-kaherealine allkiri kah olemas, siis näeme, et klishee nagu jookseks tekstist mööda, sest laduja oli klishee ühes allkirjaga teksti keskkoha pannud. Selletõttu sattus klishee üks serv väljapoole teksti, kuna tema samavõrra sissepoole jäi. Silmale on sarnane seisak võõrastav; ta nõuab oma rahuldami-

seks, et klishee servad oleksid teksti omadega ühes joones, kuna allkiri väljapool võiks olla.

Lõpuks tähendan, et ka kirjade juures ühte joonde panek tähtis on. Nimelt kui vähema teksti hulka satub suuremast kirjast rida ja ta on vähema tekstiga ühelaiune. Äratõmbel näeb aga ikkagi, nagu oleks suurest kirjast laotud rida pisut lühem. Põhju-seks on vaba ruum, mis iga tähe servas on.

Suurtel kirjadel on see aga sedavõrd suur, et äratõmbel ennast tunda annab. Ladumise juures ei võeta seda ruumi harilikult arvesse, kuid seda peab tegema, kui tahetakse, et read ühepikkused paistaksid. Tuleks arvata suure rea pikkust otsatähtede püstjoonte järele ja põikjoonte üleulatavad otsad väljapoole kausta jätta. Need otsad oleksid pealegi ilustuseks ladule.

TRÜKILADUJA JA STENOGRAAFIA.

E. ROOSIK.

Väikesed rahvad sammuvad uuenduste asjus suurrahvaste järele. See ei sünni aga igakord mitte vabatahtlikult ilma välise surveta. See, ilma milleta arvati mõne aja eest läbi saavat, tuleb ajanõudel siiski viimati tarvitusele võtta. Kas ei kaheldud ja kas ei kõigutatud pead omalajal küllalt sel juhtumisel, kui A. Pert esimesed ladu- ja rotatsioonmasinad Eestisse tõi. Väikerahvaste juures ei tasuvat nad end ära, nad jäävat igatahes esimesteks ja viimasteks pääsukesteks! Aeg on aga edasi läinud ja vaated seega ka muutunud. Suured ajalehed püüavad üksteise võidu uudistega üksteist üle lüüa. Kõikide püüded on selle poole sihitud, vähe aega enne lehe ilmumist võimalikult värskemate materjaali sisse mahutada. Isegi terve tehnika on kiiruse rakkesse pandud. Ladumasinat tõttu jõutakse mitu korda jõudsamini tööga edasi, kui see mõeldav oleks käsitsi ladumiseega. Stereotüüpia võimaldab oma uuemate tehniliste masinate abil mõne minuti jooksul viimaseid lehekülgi ära stereotüpeerida, kuna rotatsioonkiirelt kõik kohad uudistega üle külvata võib.

Suurtes kultuurriikides tarvitatakse aga veel üht abinõu, kuidas ajakulu minimaalsu-

seni viia. Seda saavutatakse nimelt kiirkirja oskamise läbi trükiladuja ja reporteri vahel. Kas on võimalik üht moodsat ja suurilma ajalehe toimetust ilma selle tarvitamata endale ette kujutada? Enamasti võetakse viimased teated kõnetraadi teel vastu ja tulevad nad kiirkirjas üles tähendada. Et ümberkirjutamisega mitte hulka aega kaduma lasta minna, rändab sarnane käsikiri otseteed trükikotta.

Eestis ei toimita veel sel viisil, aga tuleb ka siin see aeg, kus ka meie teisiti läbi ei saa, kui peame kiirkirja abiks võtma. Kuni iseseisvuseni seisis huvi stenograafia vastu surnud punktil, leides ainult mõnes asjaarmastajas poolehoidu. Riiklise iseseisvuse algupäevil pöörati riigikogu poolt erilist tähelepanu selle küsimuse peale, püüti leida teovõimelisi kiirkirja tundjaid. Nende mitteleidmisel jäi asi soiku. Aga huvi tõuseb tingimata, sest edaspidi tuleb igasuguseid ülestähendamisi paratamata kiirkirjas teha. Stenograafia päralt on tulevik! Ka trükiladujate keskel sünnitagu see küsimus tõsist järelemõtlemist ja jõutagu selle kasulikkuse üle selgusele.

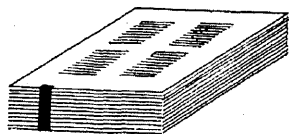
Kui noorel ladujal peaks alguses, mõnesuguste asjaolude mõjul, võimalus puuduma igapäevase töö juures, selle ühekülguse tõttu, end praktiliselt kõigekülgsest täiendada, siis ärgu olgu see põhjuseks, et koguni võõraks jääda ladumiskunsti mitmekesisusele. Seda suurema innuga peab süvenema kirjandusse, mis käsitab trükikunsti; peab ära kasutama näitusi ja loenguid sellel alal, teades, et eesmärgi kättesaamiseks inimene omal lühikesel elueal ilalgi üleliiga õppida ei suuda.

MÄRGID TRÜKIVORMIDES.

E. ROOSIK.

Trükkali (Buchdrucker) ja köitja huvid on väga lähedalt üksteisega seotud ja kui töö edukas olema peab, siis tuleb vastastikku töötamisel nii mõndagi silmas pidada. Ühe kasu on ühtlasi ka teise kasu, sest hoolitseb trükkal selle eest, et köitja hõlpsamalt üht tööd teha saab, siis võivad seega mõlemad pooled odavamalt tooteid turule lasta. Aga enamad trükkalid ei hinda lihtsalt ükskõiksuse ehk hoolimatuse tõttu sarnast praktilist käestkätte töötamist mitte küllalt vääriliselt. Ja ometi on see peale odavuse ülitarvilik ka trükitoodete kena ja meeldiva väljanägemise pärast. Võtame järgmised hädapärased märgid silmitses, mille abil töö jõudsamini edeneb.

Asu ääre märk. See märk on igas vormis tarvilik, eriti aga nende aktsidents-tööde juures, mille edasitöötamiseks teiste kaasteenijate käsi tarvis on (nt. köitja, läbilõikaja), sest ka neil on ülitähtis teada, kus

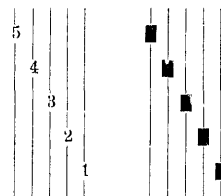

poogna asuäär (Anlage) trükkimise silmapilgul oli. Ühtlasi püüab see märk ka vastutrüki (Widerdruck) suhtes eksitusi eemaldada

poogna ümberlöömise (umschlagen) puhul. Märgiks on lihtne cicero rammusjoon, mida lukutamisel iga esitrüki (Schöndruck) vormisse kaustaruumi ladu külge mahutatakse ja nimelt sinna, kus temal küljetähise (Seitenmarke) asu on. Ta trükkib end umbes veerandpetit kuni veerandcicero suurusena paberi ääre peale kaasa (vaata joonis), kuna ülejäänud osa tsilindrikatte (Aufzug) peale laskub. Ühes rõugus (Stoss) lasuvad trükitud poognad oma musta servribaga näitavad silmapilguga ka trükkalile, kas poognad õieti alla lastud ja ühtlasi on samuti köitjal järelepärimata päevaselge, kus ees- ja küljeasu on.

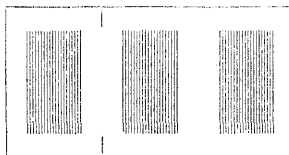
Järelevaate märk. Selle läbi on köitjal kergesti ja kiirelt selles võimalik tõenduda, s. o. järele vaadata (kollationieren), kas kõik trükitud poognad õiges järjekorras on üles võetud ja kokku pandud, s. o. lauditud. Lau-tima (aufnehmen) on laensõna kangrutööstuse alalt ja tähendab korraldama, kokku panema. Järelevaatemärgiks laotakse iga vormi liit-täna (Bundsteg) keskpaika, esimese ja

viimase lehekülje vahele, s. o. koha peale, mis volditud olekus poogna selga kujutab, kas poolpetit paksune rammusjoon ehk petit poolrammusast kirjast poogna number. Esimese poogna juures alatakse märgiga alt peale ja nihutatakse ta korrapäraste vahekauguste läbi iga järgmise poogna juures umbes 1—3 cicerot järjest ülespidi.

Üldse kujunegu vahekaugused selle järele vähemaks ehk suuremaks, kui mitu poognat teatud teos suur on. Kõrvalseisvad joonised kujutavad kokkuvõetud volditud poognate selgu, üks numbritega, teine joontega. Sel kombel ollakse kaitstud juhtumiste vastu, kus kaks ühesugust poognat sisse lipsavad. Ainus vaade selgade peale ütleb kohe ära, missugune neist vale on.

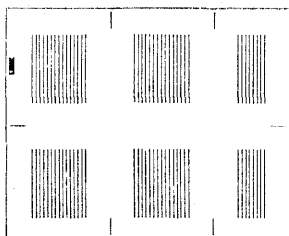
Voltimismärk. Paratamatult nõuavad raskemad voltimisliigid, kus trükikuju mingit

peatust (Anhalt) ei võimalda, kausta sisse voltimisjoonekese sisseladumist ja kaasatrükkimist.

Näiteks oletame kolmeks kokkumurtavat programmi, mille voltimine sarnase märgita väga raskendatud. Seks tarvitatakse veerandpetit peenjooni, kõige rohkem nonpareille suurus.

Lõikmärk. Hädapärasteks muutuvad sarnaste märgikeste kausta mahutamise ja kaasatrükkimine niisuguste vormide juures, mis mitmest üksikust jaost koosneb ja mille

üksteisest lahtilõikamisel köitja täpset peatuspunkti vajab. Lõikmärgikesed aga hõlbustavad seda tööd märksa, sest nad määravad ühtlasi iga üksiku kausta suuruse täpselt

ära. Sarnaseid märke tarvitavad eriti litograafid igas oma töös hea eduga. Kõrvalseisev joonis kujutab üht dopeltkaustalist kirjutuspaberi-poognat, kuhu kogutud 4 postkvart- ja 2 postoktaav-planketti.

TEHNILISED MÄRKUSED

SÕNAD, MIDA EI TOHI ÜKSTEISEST LAHUTADA.

On olemas sõnu ja lauseosaid, mida ei või teineteisest lahutada ühelt realt teisele, kuid mida siiski tehakse, kas teadmatuse või ükskõiksuse tõttu. Siinjuures lühike kokkuvõte neist:

Kuupäev ja kuunimetus, näit. 1. juuli;
Valitseva isiku nimi ja arv: „Karl XII“;
Kellaaeg, näit. kell 12;

Naelad arvulised, näit. 10 naela;

Tänavana nimi majanumbriga, näituseks: Jaani tän. 6;

Rahanimetus arvudes, näit.: 100 marka;

O. ü.; j. n. e. (ja nõnda edasi); p. l. (peale lõunat) ja paljud muud sellesarnased juhtumised, mida võimatu üles lugeda. Kui näituseks kuupäeva arv satub rea lõppu ja kuu nimetuse jaoks seal enam ruumi pole, siis tuleks ka arv sealt üle tuua järgmisesse ritta. Seesama on maksev ka teiste ülemal toodud näituste kohta. Tänavana nime ja majanumbri kooshoidmine on mõnikord raskendatud selletõttu, et tänavana nimetus väga pikk. Siis võiks hädakorral tänavana nimetuse eelmise rea lõppu jätta, kuid sõna tän. ja majanumbrit ei peaks üks ühe, teine teise rea otsa ja algusesse paigutatama. Samuti on asi ka lühendusega p. l. (peale lõunat). Harilikult on tema eel ikka kellaaeg. Hädakorral võiks siis kellaaaja arvu eelmise rea lõppu ja p. l. järgmise algule paigutada, aga kunagi mitte ka p. eelmise lõppu ja ainult l. järgmise algule. Lõpuks oleks ladujal meeles pidada, et mõttejoont üle ei kanta, s. t. kui juhtub, et rida täis saab ja järgmine on mõttejoon, siis jääb see rea lõppu aga mitte uue rea algusesse.

LEHEKÜLJE LÕPUJON.

Üldiselt võib tähele panna, et lihtsa joonekese tarvitamisel lehekülgede ja peatükkide lõpul seni täitsa juhuslist rada on käidud. Nii näituseks paneb üks laduja sinna peene joone, kuna teine, samasugustel tingimustel, sinna poolpaksu joone paneb, ilma et kumbki neist püüaks järele mõtelda, missugune joon

sinna paremini kõlbab. Selle tagajärjel tuleb siis ka sagedasti ette, et ühes ja samas raamatus, mis mitme laduja poolt on laotud — õieti murtud — ja kui see küllalt hoolega revideeritud pole, mitmesuguseid lõpujoni leidub. Et see raamatu ilu ei tõsta ja korratust tööst tunnistust annab, on selge. Olgu siinkohal paar märkust selle ärahoidmiseks. Lõpujoon võetagu kindlasti niisugune, mis raamatu sisukirjaga ühtlane oleks, s. t. ta ei pea liig peen olema, ammugi aga mitte tugevam sisukirjast, sest ta on sellega võrreldes ikkagi teise järgu tähtsusega ega tohi sellep. ette tükki. Meil tarvitusel olevate sisukirjade juures oleks peen joon õigel kohal, mitte aga poolpaks ega paarisjoon, nagu seda paljud tarvitavad. Ka ei tohi ta liig pikk ega liig lühike olla, vaid umbes $\frac{1}{5}$ lehekülje, s. o. sisuruudu laiusest.

KIRJAMETALLI KOKKUSEADE KOHTA

on sagedasti teatavate ajakirjade toimetuste kui ka suuremate trükitööstuste asutuste poole täpsete andmete saamiseks pöördud. Tähelepanu peab selle peale pöörama, et enam-vähem täpsete kokkuseadete retseptid kirjavalamise kodade omandused ja saladused on, mida nende poolt saladuses peetakse. See on ka arusaadav, sest oleneb ju kirjade vastupidavus peajasalikult väljaproovitud heast kokkuseadest (Legierung). Palju kaevatakse, et viimastel aastatel kirjavalamise kodade poolt kirjasid müügile lastakse, mida ennesõjaaegsetega vastupidavuse poolest võrreldagi ei või. See võib sellest oleneda, et sõja ajal rahuaegsetest kokkuseadetest liig kõrvale on mindud. Kirjavabrikud aga kinnitavad, et aegade normaalseks muutumisega jällegi head, vastupidavad segud tarvitusele on võetud.

Arvata on, et rahuloldav kokkuseade raamatu kirjade jaoks 68% seatina, 26% antimooni ja 6% inglise tina on. Kirjutuskirjadete tuleb kaugelt parem kokkuseade tarvitusele, nimelt 50% seatina, 40% antimooni ja 10% ingl. tina, Prantsuse kirjemetall sisaldab 55% seatina, 30% antimooni ja 15% ingl. tina, kuna Inglismaal kokkuseade tarvitusel olevat, mis 55% seatina, 22,7% antimooni ja

22,30% Ingl. tina ehk jälle 61,30% seatina, 18,50% antim. ja 20,20% Ingl. tina ehk 69,70% seatina, 19,50% antim. 9,10% Ingl. tina ja 1,70% vaske sisaldavat. Busley kokkuseade sisaldab eneses 100 jagu seatina, 30 jagu antimooni, 20 jagu Ingl. tina, 8 jagu niklit, 5 jagu kobalti*), 8 jagu vaske ja 2 jagu vismuti.

Ladumasinat metalli kokkusead oleks 800/0 seat., 150/0 antimooni ja 50/0 Ingl. tina. Antimooni ja Ingl. tina sisaldavus oleneb masina süsteemist ja trükitavate lehtede (Auflage) arvust. Inglise tina juurelisavus oleneb nõuetavast metalli vedelusest (jooksvusest). Sellepärast peab ka ettevaatlik olema vanade tähtede kokkusulatamisega, kui seda ladumasinat metallile hulka tahtakse panna. Enam kui 100/0 kirjametalli ei tohi korruga ladumasinat metallile juure lisada. Stereotüüp-metalli segu oleneb jälle trükitavate eksemplaride (Auflage) arvust. Kempewerk soovib trükitavate poognate arvu järele järgm. kokkuseadet:

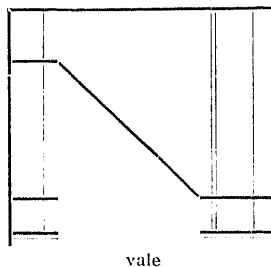
20.000 kiirpressi trüki juures 830/0 seatina, 170/0 antim., kuni 40.000 kiirpressi ehk 20.000 rotatsioonitrüki juures 800/0 seatina ja 200/0 antim.; kuni 100.000 kiirpressi ehk 30.000 rotatsioonitrüki juures 750/0 seat. ja 250/0 antim.; kuni 250.000 kiirpr. trüki juures 760/0 seat., 200/0 antim. ja 60/0 Ingl. tina, mida ka üle 30.000 rotatsioonitrüki juures heaks arvatakse. Silmas pidada tuleb veel, et stereotüüpplattede juures kuluvus mitte ainult ära ei ripu metalli kokkuseadest vaid, ka mõnest teisest asjaolust, näit. masina ehitusest, paberist, trüki-silindri peale tõmbest, j. n. e.

(„T. J.“ nr. 7 — 1923 järele — elle—)

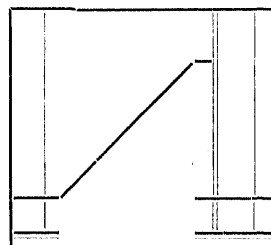
*) Kobalt on hall metall; teda leidub ühenduses ars-enikuga, rauaga, väävliga kobaltmullas; väävli ja arseenikuga läikekobaldis ja mõnede muude ertsidega, ikka ühenduses nikliga. Põletatud kobalttersid sisaldavad kobaltoksüüdi ja kobaltoksüdüüli ning tarvitatakse klaasi, portselaani ja fajangsi siniseks värvimiseks. Kobalt on hall, kõva, painduv, väga tihe, võtab magneeti külge, sulab visalt, laheneb hapnikkudes punaseks värviks.

TASAKAALU LÕPUJOONE SEIS.

Tihtiilugu võib ilmuvate bilanside juures tähele panna, et selle lõpujoon ehk n. n. „raamatupidaja nina“ pahemalt poolt viimase sissekande teksti rea juurest algab ja alla paremale poole kokkuarvamise summajoone juure juhitud on. Paljud raamatupidajad püüavad seda tehet seega õigustada, nagu võtaks see võimaluse tagantjärele ilma tähelepänamata juurekirjutusi ehk muutusi ette võtta. See ei ole aga mitte päris õige, sest kui rohkem

vale

õige

järele kaaluda, siis võimaldab sarnane joonetõmme, mis võltsimist takistama pidi, just vastuoksa selle kergendamist, nimelt numbrite rea juurekirjutamist, ilma et see iseäranis silmatorkav oleks. Palju õigem on sellepärast, kui „raamatupidaja nina“ paremalt poolt ülevalt viimase sissekande numbrite juurest alla pahemale poole jookseb, siis on uute arvude juurekirjutamine ehk võltsimine täiesti võimatu. Nii kui näitest näha, ei tohi see joon paremalt poolt ülevalt alates mitte summalahtrist läbi joosta, vaid selle eest.

PABERI VESIMÄRKI

tuleks trükkimisel rohkem silmas pidada, kui see harilikult sünnib. Iga postpaberi selts kannab vesimärgina kas paberi nime-tust ehk ka firmat. Ühtlugu leidub aga kirja-poognaid, millele tekst huupi peale trükitud ja selle järele siis ka paberi vesimärk ühel jaol määrast õigetpidi, teisel jaol vastuoksa kujutatud, mis kirja-poogna ilmet rikub. Kui tööle enam tähelepanu ohverdatakse, siis ei tule seda mitte ette.

Halva töö uurimine ja puuduste leidmine on samuti kasulik, kui hea töö uurimine, sest selleläbi saavad selle töö puudused vaatatajale nähtlikuks õpetuseks, ja ta teab ennast nende kordamise eest hoida.

MITMESUGUSED TEATED

HÄÄLIKUTE ARVULISEST VAHEKORRAST MEIE KEELES.

Keeleteadlane —n, analüseerides Eesti keelt foneetika seisukohalt, teeb katse meie keeles tarvitata vaid häälikuid protsentuaalsesse vahekorda seada, mille tulemused järgmised:

a	13,5 0/0	k	5,7 0/0	t	7,8 0/0
b	1,1 0/0	l	5,8 0/0	u	4,9 0/0
d	5,4 0/0	m	3,5 0/0	v	3,4 0/0
e	12,4 0/0	n	3,4 0/0	ä	0,8 0/0
g	0,9 0/0	o	3,1 0/0	õ	0,9 0/0
h	1,2 0/0	p	0,5 0/0	ö	0,4 0/0
i	9,5 0/0	r	4,2 0/0	ü	0,8 0/0
j	2,2 0/0	s	8,6 0/0		

Ülaltoodud andmete tabavuses kindlusele jõuda oleks trükitehnilises suhtes enam kui soovitatav. Nagu teada, varustavad tähevalamistehased meie trükikodasid Saksa „valamissedelitele“ vastava trükitähtede arvuga, mis, nagu seda praktikas tähele panna võib, meie keeles tarvitata vate tähtede arvuga hästi ei sobi. On harilik nähtus, et uut tähtede saadetist kasti pannes ja sealt ladudes, üks või teine täht varsti otsa lõpeb, kuna mõni neist kuhjana lahtrit täidab. Peale otsekohese kahju, mis niisugune ebamäärane tähtedekomplekti parandamine, täiendavate järeltellimiste teel, trükikojale sünnitab, halvab see vabat töökäiku ja teeb takistusi korralikus edasijõudmises.

Tagasihoidmata kerkib sooviavaldus keelele: kas mitte meie trükistööstusklass riigi k. - t. kooli juures selle küsimuse lahendamist oma tegevuskavasse ei võtaks; minu arvates oleks see õigem ja ainsam koht, kus katsete varal Eesti trükitehnikasse puutuvaid selgusetu küsimusi analüseeritaks.

Tarvis oleks välja töötada ja kokku seada Eesti keelele vastav „valamissedel“, mis kirjavalamistehaste poolt, loodetavasti, arvesse võetakse, kui meie trükikojad seda nõuavad.

Võimalik, et ka tähe-kasti lahtrite mahutavuses ja tähtede seisukoha muutmises selle järele midagi ette võtma peaks, kuid see on enam-vähem tulevikuküsimus.

MÕNDA MÄNGUKAARTIDEST.

TÖLK. —ELLE—, TARTUS.

Juba ammu enne Gutenbergi ülesleidust trükiti mängukaarte. Kaardimängu algust on raske täpselt kindlaks teha. Ajalooliste uurimuste järele, mis rikkalikku materjali avaldamiseks annaksid, võib arvata, et kaardimäng kaugel hommikumaal oma alguse on saanud, arvatavasti Hiinast, kus väikesekaustalised mängukaardid oma vormi täninigi alles hoidnud on. Keskajal on Lõuna-Saksamaa, iseäranis Nürnberg, kus „kaarditegijate“ tsunft välja kujunes, mis 18. aastasaja lõpul ka põhjapoolle laiali lagunes.

Kiirpressi ja iseäranis Senefelderi ülesleidus sünnitasid mineva aastasaja teisel poolel suure muudatuse mängukaartide tööstuses. Kuni 1866. a. valitses Saksamaal mängukaartide valmistamisel riigimonopol. Ainsad üksikud „vabrikud“ pidid oma saadused riigile ära andma, kes neid omakorda maksustas ja müügile laskis. Peale 1866. a. kui „vabrikud“ veel praegu maksvate kontsessioonidega köidetud olid ja mängukaartide müük nende kätte üle läks, algas uus elu, ja peale Saksa-Prantsuse sõda 1870/71 laienes mängukaartide müük ka ikka enam ja enam väljamaale.

Ikka enam kujunes üleminek käsitöölt vabrikutööle. Aastasaja pöördel kutsuti viimaks ka kunstnikud abiks, kes hirmsate nägude ja vigurite asemel mängukaartidele uued, isegi kunstiväärtusega joonistused valmistasid. Peenenenud kultuur avaldas oma ilmet iseäranis viimasel aastakümnel valmistatud kaartidel, mis aga ka nende valmistamisele suuremaid ülesandeid ja nõudeid peale pani.

Et nende valmistamine, nagu ülal nimetatud, riiklise kontrolli külge köidetud oli, on vähe asutusi, kes neid valmistavad ja kes ka omi sisseseadeid, mis trükki ja pärastisessa väljatöötamisesse puutub, kui suuremat tööstuse saladust hoiavad, sellepärast ei ole kaartide tehnilise valmistamise kohta ka palju öelda. See on niivõrd keeruline, et ka vilunud trükikija enesele seda kaugeltki ette kujutada ei suuda.

Niivõrd kui nende valmistamine keeruline, on ka nende valmistamise viiside mitmekesisus suur. On ju sadadesse ulatavaid kaartide sorte, mis ainult neile tuntud on, kel alati nendega tegemist on olnud.

Lihtsa raamatu- ja kivitrüki kõrval leidub sagedasti väga kombineeritud trükke, siis ka jälle kolme- ja neljavärvitrükke. Kivitrükk on paremate kaartide juures isegi kuni 25 ja 28 värvini läinud. Kunstlikude piltide (eeskõlgede) trüki juures on „selgade“ trükk odavamate kaartide juures enamasti ainult 1- kuni 5-värviline.

Trükkimise juures on „passimine“ ja „värv“ peatingimused. Iga kaardimängija teab, et üks leht teisele täpselt sarnanema peab ja iga värvi ka kõige vähem vahe, iga värviplekike, iga valge kohake kaardi kohe tuntavaks ja sellega terve „partii“ kõlbmataks teeb. Ka peab joonistuse vorm ja seisukoht tagaküljel igal kaardil ühesugune olema, sest muidu

võib terav tähelepanija üht kaarti teistest eraldada ja terve „mäng“ kaotab oma väärtuse.

Ühegi trükitööga ei „töötata“ nii palju, sõna tösisises mõttes, kui mängukaardiga: seda hõõrutakse, muljutakse, lükatakse, visatakse mõnikord vähem, mõnikord enam tugevasti, kuid värv peab selle peale vaatamata muutumata jääma, mitte ennast ära hõõruma ja ikka ühesuguseks jääma. Edasi peavad värvid veel teised head omadused olema. Ta peab sulatistele, milles peale trükkimist kaarte leotatakse, vastupidav olema ja ei tohi ka teistele keemilistele olustele alla anda; ta peab palavusele vastupidav olema, sest et kaarte peale leotamist kõrgendatud kuumuses käes kuivatatakse; ja lõpuks peab ta kalandreekimist (kuumade valtsidega silumist) välja kannatama. Et see etteaimamata raskusi enesega kaasa toob, on igale trükkijale, kes värvi trükkidega tegemist on teinud, kergesti arusaadav.

See on aga raskuste algus. Kes juba 20 värvi üksteise otsa trükkimise on, võib „passimise“ üle juba üht laulukest laulda. Kõik abinõud peab tarvitusele võetama, et vahejuhtumisi kõrvaldada; sest väga kergesti võivad poognad trükkimise juures venida või kokku tõmbuda.

Kõige igavam protsess, mida mängukaart valmistamisel läbi tegema peab, on isegi mõista trükkimine, kuigi kõige mitmekesisem väljatöötamine alles peale trükkimist tuleb. Trükitud lehed peavad kuivama ja neid peab prepeareitama, et nad täielikult vastupidavuse omandaksid. Järgmine töö on silumine, mille jaoks kuum kalander tarvitusele võetakse.

Lõikamine ja sorteerimine on muidu lihtne töö; kes aga kord näinud on seda aparati, mida mängukaartide tööstus selle jaoks tarvitab, ei nimeta seda enam lihtsaks. Lõikamine ja sorteerimine peab kõige suurema täpsusega sündima, sest iga laiem või kitsam valge äär tagaküljel teeb kaardi tuntavaks ja väärtusetaks. Nurkade ümmarguseks tegemine on lihtsam kuna aga äärte kuldamine väga pikaldane ja raske on.

Kõige suurem töölistekogu mängukaartide vabrikus on eelviimises jaoskonnas: sorteerimise ja lõpuliik valmistamise osakonnas, kuna viimane — ekspeditioon teistele omanimelistele sarnaneb. Sorteerimise osakonnas proovitakse igal lehel veel kord tema tarvitamise väärtust, siis korjatakse üksikud lehed mängudeks kokku, pakitakse sisse, varustatakse tolliametniku juuresolekul ettekirjutatud templiga.

Nii aitab isegi mängukaart Gutenbergi, Senefelderi ja isegi Koenigi kuulsus, suurendada; ta teeb seda veel enam, kui iga mängukaartide tööstuses töötaja selle eesmärgi poole rühmab, mitte lihtsat „vabrikukaupa“, vaid „graafilist kunsttööd“ valmistada.

MÕNED VÄÄRNÄHTUSED.

Korduvate märkuste peale, milles puudutatud laduajaid ja trükkijaid, neile hooletut ja ükskõikset töötegemist etteheites, võtab A. L. sõna, ning kirjutab järgmist:

Viimase paari aasta jooksul on meil trükkikodasid tõusnud kui seeni peale vihma. Seetõttu ka konkureerimine viimase võimaluseni hinnaodavuse suhtes, mis aga mõju ei jäta avaldamata töö väljanägemise peale.

Harilikult arvustatakse laduajaid, et need tehniliselt nõrgad, kuid keegi pole tähelepanu trükkikoja omanikude peale pööranud, eraldi vähemates trükkikodades, kus paljudes kohtades veel neidki laduaja teadmisi langetatakse, unustusele sunnitakse.

Olen kuulnud kaebusi mitmest trükkikojast laduajate poolt, et töö headuse peale mingit rõhku ei panda. Oleks arusaadav, kui peremees võib sel alal, kuna aga neis trükkikodades, kus peremees ise omal ajal laduaja olnud, see hoopis andeksandmata on.

Olen kuulnud palju kordasid, kui peremees käsutab laduajaid: „Katsuge kiirelt teha — ükskõik kuidas välja kukub.“

See tuleb ilmsiks kiirete tööde juures, ja enamalt jaolt kas sõiduplaanide või reklaamplakatite juures, kus töötelli või väljaandja katsub võimalikult palju kuulutusi korjata ja viivitab viimase silmapilguni. Tööd trükkikotta tuues tahab ta seda harilikult nii kiiresti kätte saada, mis pea täiesti võimatu. Et tööd mitte ära lasta — võetakse tellimine vastu.

Tehniline juht rebkendab mõõdud välja ja annab laduajale edasi, seletades tema tarvis laduda, et nägusam saaks. Kuid korraga ilmub peremees ja käsutab: „Katsuge kiirelt teha — ükskõik kuidas välja kukub.“ Sarnasel ütetusel poleks ju vaja, kui tal oma mõju ei oleks, nimelt otsekohene ja kaudne.

Otsekohese mõju all tuleks mõista, et laduajal kaob igasugune huvi tööks ja pahandab veel, et tema tööala nii madalalt hinnatakse. Muidugi ei avaldu see iseseisvate ja heade laduajate peale nii raskelt kui nõrgemate peale. Korralik laduaja teab väga hästi, et peremees midagi võitnud pole, kui tema ükskõik kuidas kokku klopib, aega võtab töö ikka, teed inetult või hästi. Kuid laduaja satub siin täbarasse seisukorda: hästi teha ei või, siis tuleb peremees ja ütleb: „Mis te mängite — tehke kuidas juhtub,“ kuid halba tööd pole tubli laduaja harjunud tegema.

Kui sarnased ütelsused tihti korduvad, siis mõjub see iga laduaja peale halvavalt, kaotab töötahet ning suurendab loidust.

Kaudse mõju all oleks mõista seda, et sarnane peremees hävitab omal tellijad ja saab selle asemel, et vast sada marka kokku hoida ikkagi aasta lõpuks kümned tuhanded kahju, millega tema aga suzugi ei arvesta.

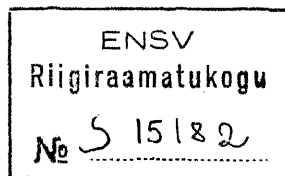
Olgu laduga veel kuidas on, kuid trükkimisega on asi palju täbaram. Tellija, kes muidugi juba kannatuse kaotanud, ootab pikisilmi aega, kuna raha kuulutuste eest korjama minna. Temale antakse nõudmise peale esimesed eksemplaarid, mis värske, paksu värviga kaetud, haarab need hõlma ja läheb. Esimese kuulutusandja juures harutab paki lahti ja ehmuab, et kõik on määratud ja segane. Siunab siis trükkikoda, kus nii lohakalt trükitakse.

See ei jäta aga halba mõju trükkikoja peale avaldamata.

A. L.

Kitsaste olude ja ebamääraste eeltingimuste tõttu lõpetab „Eesti Graafika“ käesoleva numbriga ilmumise.

Toimetuse.

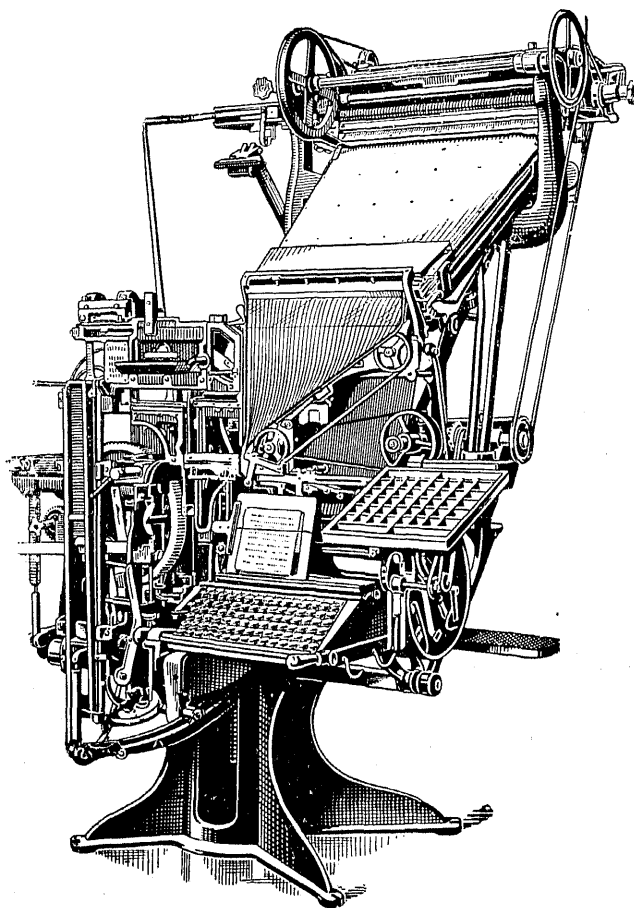
KÜMME KÄSKU AKTSIDENTSLADUJALE.

- I Mina, valatud täht, olen sinu Jumal: ma olen inimsoo pimedusest välja toonud ja teaduse valguse põlema süüdanud.
- II Sul ei pea teisi Jumalaid minu kõrval olema; ära tee neid nikerduse ega joonistuse abil. Mina, liikuv täht, olen sinu Jumal ja tasun neile, kes mind vihkavad, nikerduse ja joonistuse pattu tehes, seda mitmekordselt rahaliste kahjude ja muude irahvide näol kätte. Aga kes mind armastavad ja typoograafilisi määrusi peavad, neile lasen töösjõudsalt edasisaamise läbi rõõmu ja armu osaks saada.
- III Ära püüa vale abinõudega ja võitega oma trükitöödele mõju saavutada, arvates, et oistarve pühitseb abinõud; sellel ei ole jäädav mõju.
- IV Pea oma isadelt pärituid häid iradiisioone au sees. Patustused nende vastu ei ole pealiskaudsete mõjusaavutuste peale vaatamata, kõige parema tahmise juures, aneksantavad.
- V Sa ei pea sinu kätte antud kirjavälaja materjaali mitte tapma tükeldamise, painutamise ja muu ilmaeõgse töö läbi, kuna rikutud materjaali kunaagi ühegi tellija poolt ei tasuta.
- VI Ära käi hoolimata ümber ornamendi varandusega, mis sinu hoole usaldatud; kindel esteetiline tunne hoidku sind nende kuhjamise ja läbi-
- segi tarvitamise patu eest. Õpi oma ala uudsusi tundma ja sammu nii edasi.
- Sa ei pea varastama graafiliste kunstnikkude kui ka oma ametivendade ideesid. Saa niisama tubliks ja püüa selle järele, ise midagi luua.
- Ära pea halvaks oma ametivenna töid. Selgita parem ära, kui vigade tehtud on ja erguta uuele südidusele üles; see tuleb sinu ametivennale ja sulle omale kasuks, ametile aga auks.
- Ära himusta oma ligemise materjaali ja ära püüa ilmaski tüüpidega laduda, mida trükkikojal endal ei ole; see viib paratamata vastumeelsele järjekindlale eksiteele, alaliselt ise laenata ja välja laenata, ja on mõlematele pooltele suur halbus.
- Sa ei pea end joonistaja alasse segama, sest sa oled raamatu trükkal ja mitte kunstnik. Hoidu töödest, mis mitte sinu mõjuringi ei kuulu. Joonistamine ja ka lõikamine võivad sulle abinõuks olla, kuid nad ei pea trükkalile eesmärgiks olema. Gutenberg lõi liikuva tähe, et meie nendega häid ladukujusid looksime ja mitte neid ei pruugiks joonistada, mida trükkalil selleiagi oma tahmist mõõda küllaldaselt tarvitamiseks leidub.

«Deutscher Buch» und Steindruck»'i järele E. R.

MERGENTHALERI VABRIKU LADUMASINAD

LINOTYPE

**6000 LINOTYPET
TEGEVUSES**

SOODSAD MAKSUTINGIMUSED, JÄRELMAKS

ALATI LADUS SAADAVAL

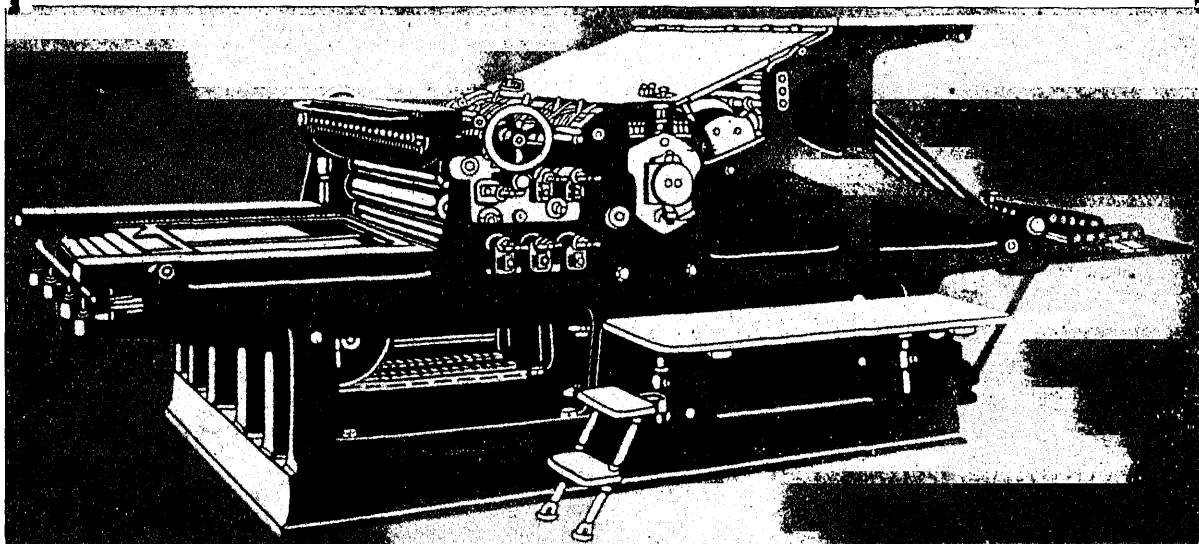
GRAPHIKA G. M. * BERLIN C. 19
B. H.

SEYDELSTR. 27-28

M A N

MASINAVABRIK AUGSBURG-NÜRNBERG

A/S

KÕIGE VASTUPIDAVAM EHTUS

KÕIGE KÕRGEM KIIRUS

KÕIGE KÕRGEM TÄPSUS

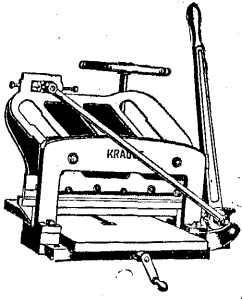
KÕIGE SUUREM LIHTSUS

SOODSAD MAKSUTINGIMUSED, JÄRELMAKS

ALATI LADUS SAADAVAL

GRAPHIKA G.M. BERLIN C.19

SEYDELSTR. 27-28

Värvipaberid
 Kõitmistöökojad
 Paberivabrikud - Kartongitööstused - Töökojad
 insemmer *A. M. Wisniewsky*, Tallinn
 Heftimisestraat
 Trükkikojad
 müüb igasugu masinaid ja aparate
 ladust: vana Viru t. 13, hoovis, Telefon 10-88
 büroo : Maakri tänav 22-9. " 20-09
 Färgmiste vabrikute peaesitaja Balti riikides:
Karl Krause & S Leipsigis
Kirjapressid Bohn ja Herber, Würzburg
Fagenbergwerke & S Düsseldorf

Aksia-sells

Tallinna paberivabrik

E. J. Johanson,

asukohi Tallinnas,
 Maakri tän. nr. 27.

Valmistab igasugust paberit,
 ladus on saadaval igal ajal:

kirjutuspaber, postpaber, post-
 kartong, trükkpaber, ajalehe-
 paber, rotatsioonpaber, pakki-
 mispaber, mundaüksipaber,
 värviline albumpaber, joonis-
 tuspaber jne.

Tähelepanu!!

Kõik paberitööstused, laske oma
 masinanoad automaatilisel terita-
 mismasinal teritada

A. M. Wisniewsky

juures

Tallinn, V. Viru tänav 13,
 hoovi peal.

Garanteeritud laitmata ja rutuline
 teritamine. Soovikorral võib tellija
 sealsamas tööd oodata.

